

ҮНДЭСНИЙ АУДИТЫН ГАЗАР

Аудитын сэдэв: Нийгмийн даатгалын тогтолцоо, түүний үр нөлөө

Аудит хийсэн үндэслэл, бүрэн эрх: Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3.1-д заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хорооны 2023 оны 08 дугаар тогтоол, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторын 2023 оны А/152 дугаар тушаалыг үндэслэн “Нийгмийн даатгалын тогтолцоо, түүний үр нөлөө” сэдэвт гүйцэтгэлийн аудитыг хийлээ.

НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН САН ДААТГУУЛАГЧИЙН ИРЭЭДҮЙД УЧИРЧ БОЛОХ САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙГ ХУВААЛЦАХАД ХҮНДРЭЛ ҮҮСЭЖ, УЛСЫН ТӨСӨВТ ҮЗҮҮЛЭХ АЧААЛАЛ НЭМЭГДЭХЭЭР БАЙНА

Нэмэлт мэдээлэл, мэдээллийн эх сурвалж.

Гүйцэтгэл-нийцлийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх
аудитор Д.Энхболд

Утас: 263755, Цахим хаяг: enkhboldd@audit.gov.mn

Аудитын менежер Х.Баярмаа

Утас: 261745, Цахим хаяг: bayarmaakh@audit.gov.mn

Ахлах аудитор Б.Сандуйжав

Утас: 329876, Цахим хаяг: sanduijavb@audit.gov.mn

Аудитор Ш.Наранбаатар

Цахим хаяг: naranbaatarsh@audit.gov.mn

Аудитор Ж.Чинбат

Цахим хаяг: chinbatj@audit.gov.mn

Аудитор А.Мөнхбадрал

Цахим хаяг: munkhbadrala@audit.gov.mn

Аудитор С.Оюун-Эрдэнэ

Цахим хаяг: oyunerdenes@audit.gov.mn

Аудитор С.Номин-Эрдэнэ

Цахим хаяг: nominerdenes@audit.gov.mn

Аудитор А.Төгөлдөр

Цахим хаяг: tuguldura@audit.gov.mn

Улаанбаатар хот 2024 он

АУДИТЫН ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

Аудитын харилцан хамаарал

Нийгмийн даатгалын сангийн зарцуулалтын гүйцэтгэл 2023 оны байдлаар Монгол Улсын Нэгдсэн төсвийн нийт зарлага ба цэвэр зээлийн дүнгийн 25 хувийг эзэлж байна. Тус сангийн төсөв жилээс жилд нэмэгдсэн, зарим сангийн хөрөнгө алдагдаж эрсдэл орсон, өрийн хэмжээ нэмэгдсэн нь хэвийн үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлөх нөхцөл бүрдсэн зэрэг нь Төрөөс нийгмийн даатгалын талаар баримталж буй бодлогод аудит хийх шаардлага үүссэн. Иймд Монгол Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хорооны 2023 оны 08 дугаар тогтоолоор баталсан аудитын сэдэвт “Нийгмийн даатгалын тогтолцоо, түүний үр нөлөө” гүйцэтгэлийн аудит туссан.

Аудитын зорилго, зорилт, хамарсан хүрээ

Монгол Улсад нийгмийн даатгалын талаар баримталж байгаа бодлогыг хэрэгжүүлэх үр нөлөөтэй, оновчтой тогтолцоо бүрдсэн эсэх, даатгуулагчийн санхүүгийн эрсдэлийг хуваалцах зорилгоор нийгмийн даатгалын сан бүрдүүлэх, хуваарилах, зарцуулах, гүйцэтгэлийг тайлагнах, хяналт тавих үйл ажиллагаа үр дүнтэй хэрэгжиж иргэдийн амьдралын баталгаа алдагдаж орлогын эх үүсвэргүй болох аливаа эрсдэлийг нийгмийн даатгалын дэмжлэгтэйгээр бууруулах баталгаагаар хангагдах боломж бүрдсэн эсэхэд аудитын зорилго чиглэгдсэн. Уг зорилгыг хангахын тулд дараах зорилтын хүрээнд аудитыг гүйцэтгэлээ. Үүнд:

- Нийгмийн даатгалын бодлого, хууль эрх зүйг хэрэгжүүлэх оновчтой тогтолцоо бүрдсэн эсэх;
- Нийгмийн даатгалын үйлчилгээ нь даатгуулагчийн ирээдүйд учирч болох эрсдэлийг бууруулж чадаж байгаа эсэх.

Аудитад нийгмийн даатгалын үйл ажиллагаанд оролцож буй Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл, Эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөл, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Эрүүл мэндийн яам, Нийгмийн даатгалын ерөнхий газар, Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газар, тэдгээрийн харьяа байгууллагууд, холбогдох бусад байгууллагуудыг (Монгол банк, Үндэсний статистикийн хороо, Архивын ерөнхий газар, Татварын ерөнхий газар) хамруулж, бодлогын баримт бичиг, бүтэц зохион байгуулалт, хүний, санхүүгийн болон бусад нөөц, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, тайлан, мэдээ, судалгаа, гаргасан шийдвэрүүд, нийгмийн даатгалын сангийн орлого, зарлага, шаардлагатай бусад баримт материал, мэдээллийн сангийн өгөгдлийг хамруулав.

Нийгмийн даатгалын сангуудын бүрдүүлэлт, зарцуулалтын 2019-2023, 2024 оны 10 дугаар сарын байдлаар, хүний нөөцийн талаарх мэдээллийг 2024 оны эхний хагас жилийн байдлаар, сангуудад нөлөөлж байсан нөхцөл байдлыг урт хугацаанд авч үзлээ.

Аудитын гол үр дүн

Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийг зохистой удирдаагүйгээс эрсдэлтэй нөхцөлд орж даатгуулагчийн ирээдүйн санхүүгийн эрсдэлийг хуваалцах боломжгүй байдалд хүрсэн байна.

Ерөнхий мэдээлэл

Нийгмийн даатгалын тухай хууль 1994 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдөр батлагдсанаас хойш нийт 31 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, 2023 оны 07 дугаар сарын 07-ны өдөр Нийгмийн даатгалын багц хуулийн шинэчилсэн найруулгыг баталсан бөгөөд 2024 оны 01 дүгээр сарын 01-ээс дагаж мөрдсөн байна. Үүнд:

- Нийгмийн даатгалын ерөнхий хууль,
- Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хууль,
- Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн тухай хууль,
- Нийгмийн даатгалын сангаас олгох үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөрийн тухай хууль.

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуульд эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэл төлөх харилцааг Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулиар зохицуулахаар тусгасан байна.

Нийгмийн даатгалын багц хуулийн шинэчилсэн найруулгаар дараах зохицуулалтууд шинээр туссан байна. Үүнд:

- Хуримтлалын тогтолцоонд шилжих,
- Тэтгэврийн нөөц сан бүрдүүлэх,
- Тэтгэврийн нөөц санд бүрдсэн мөнгөжүүлсэн орлогоос өвлүүлэх,
- Тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг төрөөс хариуцах,
- Цалин хөлсөнд хэрэглэх итгэлцүүрийг жил бүр шинэчлэн тогтоох, нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлөхийг хориглох,
- Олон давхаргат тогтолцоонд шилжих,
- Олон жил шимтгэл төлөхийг урамшуулах,
- Тэтгэмжийн хэмжээ, хугацаа нэмэгдүүлэх,
- ҮОМШӨД-ийн үйлчилгээний төрөл протез, ортопедийн зардал гэх мэт.

Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн хувь хэмжээнд дараах байдлаар өөрчлөлт орсон байна.

Хүснэгт 1. Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн хувь хэмжээний өөрчлөлтийн харьцуулалт

Нийгмийн даатгалын төрөл	Нийгмийн даатгалын ерөнхий хууль			Нийгмийн даатгалын тухай хууль		
	Албан журмын даатгал		Сайн дурын даатгал	Албан журмын даатгал		Сайн дурын даатгал
	Ажил олгогч	Даатгуулагч	Даатгуулагч өөрөө мэдүүлсэн орлогоос	Ажил олгогч	Даатгуулагч	Даатгуулагч өөрөө мэдүүлсэн орлогоос
Тэтгэврийн даатгал	8.5	8.5	11.5	8.5	8.5	11.5
Тэтгэмжийн даатгал	1	0.8	1	1	0.8	1
Ажилгүйдлийн даатгал	0.5	0.2	-	0.2	0.2	-
Үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгал	0.5, 1.5, 2.5	-	1	1.8, 2.8	-	1
Нийт	10.5, 11.5, 12.5	9.5	13.5	11.5, 12.5	9.5	13.5

Эх сурвалж: legalinfo.mn

1. Нийгмийн даатгалын санг оролцогч талуудын ашиг сонирхолд нийцсэн болон менежмент хийх, хөрөнгө оруулалт, санхүүжилтийн эх үүсвэрүүдийг нэмэгдүүлэх замаар санг арвижуулах, тогтвортой байдлаар удирдах тогтолцоо бүрдээгүй байна.

Нийгмийн даатгалын асуудлаар “Амьдралын чанарыг дээшлүүлэхүйц нийгмийн даатгалын тогтолцоог бэхжүүлэх” урт хугацааны зорилт тавьсан ч дунд, богино хугацааны төлөвлөлт нь энэ зорилтод бүрэн чиглээгүй бөгөөд нийгмийн даатгалын хүрээнд тэтгэврийн шинэчлэл хийх бодлогыг голчлон баримталсан байна.

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 3.2-д “Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх, нийгмийн даатгалын сангаас тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал олгох, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлт үзүүлэх харилцааг зөвхөн нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжоор зохицуулна” гэж заасан байна.

Гэтэл зарим салбарын хууль тогтоомж болох Монгол Улсын үндсэн хуулийн цэцийн тухай хууль, Шүүхийн тухай хууль, Прокурорын тухай хуульд тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлсөн хугацаа, өндөр насны тэтгэвэрт гарах нас, өндөр насны тэтгэвэр бодох хувь хэмжээг нийгмийн даатгалын талаарх хууль тогтоомжоос ялгаатай байдлаар тусгайлан зохицуулсан байна.

Мөн нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжид хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр тэтгэвэр тогтоолгох заалтууд тусгасан бөгөөд эдгээр иргэд ердийнхөөс 5-10 жилийн өмнө тэтгэвэрт гардаг, тэтгэврийн даатгалын сангийн 44 хувийг эзэлдэг, 7-15 жил шимтгэл төлөөд 17.8 жил тэтгэвэр авдаг зэргээс харахад эдгээр иргэд тэтгэврийн даатгалын санд илүү ачаалал үзүүлж байна.

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 6 дугаар зүйлд заасанчлан эрүүл мэндийн даатгал нь нийгмийн даатгалын нэг төрөл бөгөөд харилцааг Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулиар зохицуулдаг, үйл ажиллагааг нь ЭМДЕГ хариуцан явуулж байна. Энэ үйл явц нь эрүүл мэндийн даатгал нийгмийн даатгалд хамааралгүй, тусдаа бие даасан төрөл мэт тодорхойгүй, хуулийн заалтууд уялдаагүй, үйл ажиллагааг нь удирдан зохион байгуулж байгаа байгууллага, тогтолцоо тусдаа нөхцөл байдлыг үүсгэсэн байна. Үүнд нарийвчилсан зохицуулалт шаардлагатай байна.

Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн дэргэд ажиллах мэргэжлийн хороо, олон нийтийн хяналтын зөвлөлийг хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш 11 сарын дараа байгуулсан, хөгжлийн бодлогын баримт бичигт тусгасан арга хэмжээний үр нөлөө болон даатгуулагчийн эрсдэлийг хуваалцаж чадаж байгааг судлах зэрэг бодлогын чиг үүрэг орхигдсон байна.

Монгол Улсын Засгийн газар болон Азийн хөгжлийн банкны хооронд байгуулсан зээлийн гэрээний¹ санхүүжилттэй хэрэгжүүлж байгаа “Хүнс тэжээл, нийгмийн хамгааллын төсөл”-ийн хүрээнд ХНХЯ, НДЕГ “Ай Ти Зон” ХХК-тай “Нийгмийн даатгалын мэдээллийн системийг хөгжүүлж, нэвтрүүлэх” ажлын гэрээг 2019 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдөр нийт 979,728.8 ам.доллараар гүйцэтгэхээр байгуулсан байна. Уг ажлыг 2 жилийн хугацаанд хөгжүүлж,

¹ Монгол Улсын Засгийн газар болон Азийн хөгжлийн банкны хооронд 2014 оны 02 дугаар сарын 06-ны өдөр байгуулсан “Хүнс, тэжээл, нийгмийн халамжийн төсөл: Нэмэлт санхүүжилт” нэртэй 2019-2038 он хүртэл эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй 12,960,000 мянган ам.долларын зээлийг **нийгмийн даатгалын мэдээллийн технологийг бэхжүүлэх замаар нийгмийн даатгалын үйлчилгээг үр ашигтай, ил тод байдлаар хүргэхэд зорилготой** гэрээг 2017 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдрийг дуустал байгуулсан. Тус төслийг хэрэгжүүлэх нэгжийг Монгол Улсын Сангийн сайдын 2014 оны 8 дугаар сарын 21-ны өдрийн 180 дугаар тушаалаар байгуулсан байна.

зүгшрүүлэхээр гэрээнд заасан ч одоог хүртэл бүрэн дуусаагүй байна. Бүрэн дуусаагүй системийг хэрэглээнд нэвтрүүлсэн нь иргэн, ААНБ-дад хүндрэл учруулсан байна.

НД-ийн мэдээллийн системээс 2019-2023, 2024 оны эхний хагас жилийн байдлаар өгөгдөл авч дүн шинжилгээ хийхэд дараах алдаанууд байна. Тухайлбал:

- Хамгийн өндөр буюу 3,913,068,652.8 төгрөгийн шимтгэл төлсөн нэг иргэн байна. Гэвч тус иргэний мэдээлэл НДЕГ-аас ирүүлсэн өгөгдөл мэдээлэлд 4,126,187,435.2 төгрөгөөр бүртгэгдсэн байна.
- Дараагийн өндөр төлөлттэй иргэн нь гадаадын иргэн байгаа бөгөөд 2,350,128,080.6 төгрөгийн шимтгэл төлсөн байна. Гэвч тус иргэний мэдээлэл НДЕГ-аас ирүүлсэн өгөгдөл мэдээлэлд 2,552,827,052.1 төгрөгөөр бүртгэгдсэн байна.
- 2024 оны эхний хагас жилийн байдлаар тэтгэвэр авдаг иргэн НДШ үргэлжлүүлэн төлдөг ч ЭМДС-д шимтгэл төлдөггүй 294 иргэн байна.

ЭМД-ийн мэдээллийн системээс 2024 оны 1 – 9 сарын өгөгдлийг авч дүн шинжилгээ хийхэд дараах алдаанууд байна. Тухайлбал:

- Хамгийн өндөр үнийн дүнтэй буюу 6,666,724,920.0 төгрөгийн 3 үйлчилгээг авсан нэг иргэн байна. Энэ нь цахим жороор олгосон хөнгөлөлттэй эмийн дүнг алдаатай нэхэмжилсэнтэй холбоотой байна. Уг дүнг нэхэмжлэхийн хяналтаар 10,500 төгрөгөөр олгохоор тооцсон байна.
- Регистрийн дугаар бүртгүүлээгүй иргэдэд 37,439 удаагийн үйлчилгээнд 1,917,100,283 төгрөг нэхэмжилснээс 1,891,440,551 төгрөг олгохоор тооцсон байна. Уг асуудлыг ЭМДЕГ “Нийслэлийн түргэн тусламжийн төв дээр алсын болон ойрын дуудлагаар үйлчилгээ авсан иргэдийг AA00000000 регистрийн дугаар дээр бүртгэдэг” гэж тайлбарласан.
- Регистрийн дугааргүй хоосон утга нь дээр 675,000.0 төгрөгийн 943 үйлчилгээг авсан гэж бүртгэсэн ба 883 тусламж үйлчилгээ нь “нэг иргэний” эмнэлгийн үзлэг бөгөөд гүйцэтгэл боддоггүй тусламж үйлчилгээ, үлдсэн 60 нь ямар төрлийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ гэдэг нь тодорхойгүй байна.

2. Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийг зохистой удирдаагүйгээс даатгуулагчийн ирээдүйд учрах эрсдэлийг бууруулах боломжгүй нөхцөл байдалд хүрсэн байна.

Нийгмийн даатгалын сангийн орлого нь ажил олгогчийн, даатгуулагчийн төлсөн шимтгэл, сангийн чөлөөт үлдэгдлийг банканд хадгалуулсны хүү, нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх хугацаа хэтрүүлсэнд ногдуулсан алданги, улсын төсвөөс олгосон хөрөнгө болон бусад эх үүсвэрээс бүрддэг бөгөөд дараах байдлаар орлого төвлөрүүлж зарцуулсан байна.

Нийгмийн даатгалын сангуудын орлого, зарлага /тэрбум төгрөг/

Нийгмийн даатгалын сангийн төрөл	2019	2020	2021	2022	2023
Нийт орлого	2,954.6	2,355.5	3,720.0	4,737.2	5,880.3
Тэтгэвэр	2,071.1	1,595.4	2,360.7	3,013.2	3,620.2
Тэтгэмж	157.5	111.4	180.1	236.9	306.0
ҮОМШӨ	214.8	145.5	129.2	208.8	282.7
Ажилгүйдэл	41.5	25.9	61.9	53.6	62.7
Эрүүл мэнд	469.6	477.4	1,069.4	1,514.4	1,583.8

Нийт зарлага	2,413.2	2,878.2	3,773.7	4,897.0	5,639.0
Тэтгэвэр	1,839.2	2,174.9	2,300.6	3,119.6	3,653.5
Тэтгэмж	126.2	147.7	172.8	175.1	217.5
ҮОМШӨ	52.9	34.2	34.4	40.7	54.1
Ажилгүйдэл	44.0	94.9	57.8	80.3	111.0
Эрүүл мэнд	351.0	426.4	1,542.5	1,572.6	1,785.4

Эх сурвалж: НДЕГ, ЭМДЕГ

Нийгмийн даатгалын хуримтлалын сангийн хөрөнгийг Нийгмийн даатгалын тухай хууль (хуучин нэрээр) 11 дүгээр зүйлийн 11.3-т "Засгийн газрын бонд, Монгол банкнаас гаргасан үнэт цаас худалдаж авах, Арилжааны банканд байршуулах замаар хөрөнгийг нэмэгдүүлж болно" гэснийг шинэчлэн баталсан Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1 -д "Нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийг найдвартай, үр өгөөжтэй, хариуцлагатай, ил тод, хараат бус байх зарчмыг баримтлан дараах санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулж болно" гэж тусгагдсан байна. Үүнд:

- Засгийн газрын үнэт цаас,
- Монгол банкны үнэт цаас,
- Төрийн сангийн нэгдсэн дансанд байршуулах мөнгөн хадгаламж,
- Банкны тухай хуулийн 3.1.20-д заасан арилжааны банканд байршуулах мөнгөн хадгаламж

Арилжааны банканд мөнгөн хадгаламж байршуулахдаа Зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүдийг бүрэн харгалзаж үзээгүйгээс Капитал, Чингисхаан зэрэг банкнуудад хадгаламж байршуулж, сангийн хөрөнгийг алдахад хүргэсэн байна. Тухайлбал:

- Капитал банк нь 2024 оны 10 дугаар сарын байдлаар НДС-д 67.2 тэрбум, ЭМДС-д 77.4 тэрбум нийт 144.6 тэрбум төгрөгийг төлөх үлдэгдэлтэй байна,
- Чингисхаан банк нь 2024 оны 10 дугаар сарын байдлаар НДС-д 95.3 тэрбум, ЭМДС-д 30.6 тэрбум нийт 126.9 тэрбум төгрөгийг төлөх үлдэгдэлтэй байна.

Мөн 2000 оноос өмнө 7 банктай холбоотой 5.4 тэрбум төгрөг төлөгдөөгүй, 2003, 2005 онд нийт 0.5 тэрбум төгрөгийг найдваргүй авлагаар тооцон хүчингүй болгосон байна.

Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийн чөлөөт үлдэгдлийг арилжааны банканд 2014-2020 онуудад хадгаламж хэлбэрээр байршуулснаар нийт **400.5** тэрбум төгрөгийн хүүгийн орлого төвлөрүүлсэн байна. Харин 2018-2019 онд Капитрон, Төрийн, Голомт, Улаанбаатар хотын, Худалдаа хөгжлийн, Чингис хаан банкнуудад нийт 110.8 тэрбум төгрөгийг бодлогын хүүгээс 4 хувиар бага байршуулсан байна. Уг хөрөнгийг хамгийн багадаа бодлогын хүүтэй тэнцүү хувиар байршуулахад **12.19** тэрбум төгрөгийн хүүгийн орлого олох боломжийг алдсан байна.

Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгөнөөс 2020-2024 оны эхний хагас жилийн байдлаар нийт 2 их наяд 475 тэрбум төгрөгийн чөлөөт үлдэгдлийг арилжааны банканд хадгаламж хэлбэрээр байршуулах боломжтой талаар НДЕГ-с тооцоолол хийн төслөө Монгол банк, Сангийн яаманд хүргүүлсэн байна. Уг асуудлаар шийдвэр гараагүйгээс тухайн онуудад нийт **215.8** тэрбум төгрөгийн хүү авах боломж алдагдсан байна.

Монгол Улсын Засгийн газраас 2010-2015 онд гаргасан бондод НДС-аас нийт 424.7 тэрбум төгрөгөөр хөрөнгө оруулж **50.0** тэрбум төгрөгийн хүүгийн орлого төвлөрүүлсэн байна.

Монгол банкны Ерөнхийлөгчийн 2020 оны 6-р сарын 17-ны өдрийн А-205 тоот тушаалаар баталсан "Төв банкны үнэт цаасны журам"-аар төв банкны үнэт цаасны арилжаанд зөвхөн банк оролцож болохоор зохицуулсан тул НДЕГ тус арилжаанд орох эрхгүй байна. Мөн Төрийн

сангийн нэгдсэн дансанд сангийн хөрөнгийг зөвхөн харилцах дансанд байршуулах боломжтой ба хугацаатай хадгаламжаар байршуулж хүү тооцох эрх зүйн орчин бүрдээгүй байна.

Нийгмийн даатгалын байгууллага ААНБ-ын НДШ-ийн өрийг барагдуулах ажилд үр дүнтэй ажиллаагүйгээс 2024 оны 06 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаар уг өр **541,8** тэрбум төгрөгт хүрсэн байна. Үүнд **43,377** ажил олгогч, **448,434** даатгуулагч хамааралтай байна. Өөрөөр хэлбэл нийт **448,434** даатгуулагчийн эрх ашиг хөндөгдөж байна.

НДШ-ийн хамгийн их өртэй 89 ААН-ийг түүвэрлэн авч үзэхэд нийт 123.4 тэрбум төгрөгийн өртэй буюу нийт өрийн 23 хувийг эзэлж байна. Аудитын баг эдгээр ААН-ийн татвар төлөлтийн талаарх мэдээллийг холбогдох татварын байгууллагаас гаргуулан авч үзэхэд албан татварын 3.8 тэрбум төгрөгийн өртэй буюу НДШ-ийн өрнөөс 30 дахин бага байна.

Монгол Улсын Засгийн газар НДС-аас олгох тэтгэврийн хэмжээг нэмэгдүүлэх чиглэлээр 2020-2024 оны хооронд нийт 5 удаагийн тогтоол шийдвэр гаргасан нь тэтгэврийн даатгалын санд **2,268.8** тэрбум төгрөгийн ачаалал үзүүлсэн байна. Мөн Тэтгэврийг нөхөн тооцох, шимтгэлийн хувь хэмжээг бууруулах зэрэг гэнэтийн шийдвэрүүд нь тус сангийн алдагдлыг нэмэгдүүлж **5.0** их наяд төгрөгт хүргэсэн байна.

Тэтгэврийн даатгалын сангийн алдагдал буурч байгаа хэдий ч санг удирдах хэтийн тооцоололгүй, эрсдэлийг хэрхэн удирдах нь тодорхойгүй байна.

Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.1-д ““Эрүүл мэндийн даатгал” гэж төр, иргэн, хуулийн этгээдээс хуульд заасан журмын дагуу эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэл төлж, эрүүл мэндийн даатгалын санг урьдчилан бүрдүүлэх, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ худалдан авах үйл ажиллагааг” гэж заасан ч ЭМДС-нд иргэдийн төлсөн шимтгэлээс Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын үйл ажиллагааны зардалд зарцуулж байна. Энэ нь Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1-т “Агентлагийн үйл ажиллагааны болон хөрөнгө оруулалтын зардлыг улсын төсвөөс санхүүжүүлнэ” гэж заасантай нийцэхгүй байна.

“Тэтгэврээс өөр орлогогүй иргэн, 0-18 насны хүүхэд, амьжиргааны түвшин доогуур иргэд” нь нийт даатгуулагчийн 65.1, нийт үйлчилгээний 71.4, нийт санхүүжилтийн 71.7 хувийг эзэлж байна. Эдгээр иргэд нь ЭМДТХ-ийн 8 дугаар зүйлийн 8.2.3-т заасны дагуу ЭМДШ-ээ улсын төсвөөс төлүүлдэг байна. Улсын төсвөөс ЭМДШ-ийг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс 1-2 хувиар тооцон ЭМДС-д төлдөг байна.

ЭМДС-ийн тэнцэл 2021 оноос хойш алдагдаж 2024 оны 08 сарын байдлаар **182.5** тэрбум төгрөгт хүрсэн байна.

ЭМД-ын байгууллагатай гэрээ байгуулан ажиллаж байгаа эрүүл мэндийн байгууллагуудын харилцагч байгууллагууддаа үүсгэсэн өр төлбөр болон ЭМДС-аас авах авлагын мэдээллийг 2024 оны 9 дүгээр сарын байдлаар харуулбал дараах байдалтай байна. Үүнд:

Эрүүл мэндийн байгууллагуудын өр, авлага /сая.төгрөг/

Цалин хөлс, урамшуулал	НДШ-ийн өр	Эм, бэлдмэл, эмнэлгийн хэрэгсэл	Тогтмол зардал	Бусад зардал	Нийт өр төлбөрийн дүн	ЭМДС-аас авах авлага	Зөрүү
22,953.4	23,981.0	130,274.4	216.6	14,421.6	191,847.0	122,741.5	69,105.47

Эх сурвалж: ЭМЯ

Дээрх үзүүлэлтээс харахад эрүүл мэндийн байгууллагууд ЭМДС-аас авах авлагаа бүрэн авсан ч нийт **69.1** тэрбум төгрөгийн өртэй үлдэж байна.

Эрүүл мэндийн байгууллагыг гүйцэтгэлээр санхүүжүүлэх тогтолцоог аудитын багийн уулзсан бүх эрүүл мэндийн байгууллагын төлөөлөл дэмжиж байсан. Эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний чанарт анхаарч өрсөлдөх чадварыг идэвхжүүлсэн. Санхүүжилтийн зөв тогтолцоо бий болбол эмнэлгийн ажилчдын цалин хөлс нэмэгдэх боломж бий болсон байна. Гэхдээ эрүүл мэндийн байгууллагыг гүйцэтгэлээр санхүүжүүлж байгаа үйл явцад нөхцөл байдлын судалгаа хийж, зохион байгуулалт, тогтолцооны өөрчлөлт, шинэчлэлт хийх зайлшгүй шаардлагатай байна.

ДҮГНЭЛТ

Аудитын явцад цуглуулсан нотлох зүйл, аудитын дүнд үндэслэн дараах дүгнэлтийг хийж байна. Үүнд:

1. Нийгмийн даатгалын асуудлаар “Амьдралын чанарыг дээшлүүлэхүйц нийгмийн даатгалын тогтолцоог бэхжүүлэх” урт хугацааны зорилт тавьсан ч дунд, богино хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигт тусгасан зорилт, арга хэмжээтэй нийцээгүй, уг зорилтод бүрэн чиглээгүй, голчлон тэтгэврийн шинэчлэл хийх үйл явцад чиглэсэн байна.
2. Хууль тогтоомжид хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр тэтгэвэр тогтоолгохоор тусгасан заалтууд болон тэтгэврийн хэмжээг нэмсэн ч шаардлагатай санхүүжилтийг шийдээгүй, тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх, хувь хэмжээг бууруулах, тэтгэвэрт гарах нөхцөлийг бууруулах зэрэг гэнэтийн шийдвэрүүд гаргасан нь иргэдэд таатай хэдий ч нийгмийн даатгалын санд ачаалал үүсгэж, **7.3** их наяд төгрөгийн алдагдалд оруулсан байна. Энэ нь тус сангийн хөрөнгийг урт хугацаанд зохистой түвшинд байлгах тооцоолол, стратеги байхгүйг харуулж байна.
3. Нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийг арилжааны банканд байршуулахдаа зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг оновчтой тогтоож, харгалзаж үзээгүйгээс нийт **150.0** тэрбум төгрөг банкнуудын дампуурлаас алдагдсан, Чингисхаан банканд байршуулсан **126.9** тэрбум төгрөгийн авлага хүлээлтийн байдалтай, Монгол банкны бодлогын хүүгээс бага хувиар байршуулснаас **12.2** тэрбум төгрөг, хадгаламж хэлбэрээр байршуулаагүйгээс **215.8** тэрбум төгрөгийн хүүгийн орлого олох боломж алдсан, бусад санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах шаардлагатай зохицуулалтыг хийгээгүй зэрэг нь сангийн хөрөнгийн зохистой удирдлага, бодлого байхгүйг харуулж байна.
4. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өрийг барагдуулахад үр дүнтэй арга хэмжээ аваагүйгээс **0.5** тэрбум төгрөгийн авлагыг хүчингүй болгосон, одоогийн байдлаар хуримтлагдсан өр **541.8** тэрбум төгрөгт хүрч нийт **448,434** даатгуулагч хохирох эрсдэлтэй байна.
5. Эрүүл мэндийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны онцлог, хүчин чадал зэргийг харгалзан гүйцэтгэлээр санхүүжүүлэх болон улсын төсвөөс төлдөг эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэлийн санхүүжилтийн асуудалд зохицуулалт шаардлагатай болсон байна. Зохицуулалт дутагдалтайгаас одоогийн байдлаар эрүүл мэндийн даатгалын сангийн өр **182.5** тэрбум төгрөгт хүрч цаашлаад эрүүл мэндийн байгууллагуудын өр **191.8** тэрбум төгрөг болж хэвийн үйл ажиллагаанд нь эрсдэл үүсэж болзошгүй байна.
6. Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийн алдагдлыг бууруулах талаар үр дүнтэй шийдэл гаргаагүй байгаа нь цаашид даатгуулагчийн ирээдүйн санхүүгийн эрсдэлээс хуваалцах боломжгүй болох эрсдэлтэй байна.

7. Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн дэргэд ажиллах мэргэжлийн хороо, олон нийтийн хяналтын зөвлөлийг хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш 11 сарын дараа байгуулсан, хөгжлийн бодлогын баримт бичигт тусгасан арга хэмжээний үр нөлөө болон даатгуулагчийн эрсдэлийг хуваалцаж чадаж байгааг судлах зэрэг бодлогын чиг үүрэг орхигдсон, цахим систем нь салбарын ажилтан болон даатгуулагч, ажил олгогчийн хэрэгцээ шаардлагыг хангахгүй байгаа зэргээс тус салбарт нийгмийн даатгалын үйл ажиллагааг оновчтой хэрэгжүүлэх удирдлагын тогтолцоо бүрдээгүй байна.
8. Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1-т Эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөл нь Нийгмийн даатгалын тухай хууль /хуучин нэрээр/-ийн 27 дугаар зүйл заасан Үндэсний зөвлөл байна гэж заасан нь тус зөвлөл Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлөөс тусдаа байгуулагдаж, үйл ажиллагаа явуулах эрх зүйн үндэслэлгүй, Эрүүл мэндийн даатгалын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх үүрэг хүлээсэн байгууллагуудын үйл ажиллагааны зардлыг эрүүл мэндийн даатгалын сангаас буюу даатгуулагчдын төлсөн шимтгэлийн орлогоос санхүүжүүлж байгаа нь Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1-т заасан “Эрүүл мэндийн улмаас даатгуулагчид үүссэн санхүүгийн эрсдэлийг хуваалцах” гэсэн үндсэн зарчимд нийцэхгүй байна.

ЗӨВЛӨМЖ

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах зөвлөмжийг хүргүүлж байна.

Улсын Их Хуралд толилуулах нь:

1. Нийгмийн даатгалын асуудлаар шийдвэр гаргахдаа бусад салбарын хуулиудын уялдаа болон нийгмийн даатгалын санд үзүүлэх нөлөөллийн тооцоолол, хүндрэлийг харгалзан үзэж, шаардлагатай санхүүжилтийг бүрэн шийдвэрлэх,
2. Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуульд 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх заалтыг Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуультай уялдуулан өөрчлөлт хийн баталж, Эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн эрх зүйн чадамжийн талаарх асуудлыг шийдвэрлэх.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах зөвлөмжийг хүргүүлж байна.

Эрүүл мэндийн яаманд:

1. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын үйл ажиллагааны зардлыг улсын төсвөөс санхүүжүүлэх асуудлыг холбогдох газарт хандаж шийдвэрлүүлэх,
2. Эрүүл мэндийн даатгалын болон эрүүл мэндийн байгууллагуудад өр үүсгэж байгаа шалтгаан нөхцөлийг тодруулж, шаардлагатай зохицуулалт хийх.

Нийгмийн даатгалын ерөнхий газарт:

1. Нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийг санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулахад тулгарч байгаа асуудлуудыг шийдвэрлэн сангийн хөрөнгийг нэмэгдүүлэх зохистой арга хэмжээ авч, санд үүсэх эрсдэлийг удирдах урт хугацааны тооцоолол, стратеги боловсруулан мөрдөж ажиллах,
2. Нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийг арилжааны банканд байршуулахдаа зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг оновчтой тогтоож, Монгол банкны зарласан бодлогын хүүгээс бага хувиар байршуулахгүй байх тогтолцоо бий болгох,

3. Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өртэй аж ахуйн нэгж, байгууллагын өрөө барагдуулахгүй байгаа асуудлын шалтгаан нөхцөлийг тодруулж, шаардлагатай арга хэмжээ авч даатгуулагчийн хүлээж буй эрсдэлийг бууруулах,
4. Нийгмийн даатгалын чиглэлээр баримталж буй бодлого, чиглэл, үйл ажиллагаанд нийцүүлэн салбар, нэгжүүдийн чиг үүргийг нарийвчлан тодорхойлж, шаардлагатай тогтолцоог бий болгох,
5. Нийгмийн даатгалын ерөнхий газрын Бодлогын хэрэгжилт, төлөвлөлтийн газар, Дотоод аудит, мониторингийн газрын ажилтнуудын хөгжлийн бодлого, түүний үр нөлөөг үнэлэх талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх сургалтад хамруулах,
6. Нийгмийн даатгалын цахим системийг ашиглахтай холбоотой гарч байгаа хүндрэл, бэрхшээлийг албан хаагч, даатгуулагч, ажил олгогч бүрээр нарийвчлан гаргаж, шаардлагатай сайжруулалтыг хийх,
7. Нийгмийн даатгалын төв сангийн орлого, зарлагын гүйлгээнд улирал тутам дотоод аудит хийлгэж, үр дүнг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яаманд тайлагнах.

Нийгмийн даатгалын ерөнхий газар, Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газарт:

1. Дампуурсан банкнуудтай холбоотой авлагыг барагдуулах ажлыг эрчимжүүлж, холбогдох байгууллагуудад хандаж, эцэслэн шийдвэрлэх,
2. Холбогдох хуульд нийцүүлэн эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэл төлөгч бүрийн шимтгэл төлөлтийн нарийвчилсан мэдээллийг солилцдог байх нөхцөлийг бүрдүүлж асуудлыг шийдвэрлэх.

Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газарт:

1. Эрүүл мэндийн даатгалын санд үүссэн өрийн шалтгаан нөхцөлийг тодруулж, шаардлагатай арга хэмжээ авах,
2. Эрүүл мэндийн байгууллагуудтай гэрээ байгуулахдаа тухайн эмнэлгийн үндсэн чиглэл, хүчин чадал, нөөц боломжийг харгалзан үзэж, эмнэлгүүдийн ачааллыг жигдрүүлэхэд анхаарч ажиллах.

Хавсралт:

Аудитын дүнд илэрсэн алдаа, зөрчлийн нэгтгэлийг харуулбал:

№	Аудитын чиглэл/асуулт	Алдаа, зөрчлийн товч утга	Аудитын байгууллагаас гаргасан шийдэл
А	1	2	4
1	Даатгалын сангийн хөрөнгийг арилжааны банканд байршуулахдаа бодлогын хүүтэй уялдуулж байна уу?	2020 оноос хойш арилжааны банканд хадгаламж байршуулаагүй тул 2018-2019 онд арилжааны банкнуудад хадгаламж байршуулсан хүүг бодлогын хүүтэй уялдуулсан эсэхийг шалгаж үзэхэд бодлогын хүүгээс багаар байршуулсан байна. Хэрэв тус хадгаламжуудыг бодлогын хүүгээр байршуулсан бол олох боломжтой байсан хүүгийн хэмжээг тооцов.	Зөвлөмж өгөх.
2	Сангийн чөлөөт үлдэгдлийг зөв байршуулж, үр ашигтай удирдаж байна уу?	Нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийг санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулж өсгөн нэмэгдүүлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхгүй байна. 2020-2023 онуудад арилжааны банканд хадгаламж байршуулах боломжтой байсан 2,475 тэрбум төгрөгийг хэрэв хадгаламж хэлбэрээр байршуулсан бол хүүгийн орлогод 215,8 тэрбум төгрөг олох боломжтой байсан байна.	Зөвлөмж өгөх.
3	Нийгмийн даатгалын мэдээллийн систем нь хэрэглэгчдийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж байна уу?	Азийн хөгжлийн банкны санхүүжилттэй 2019 оны 07 дугаар сард “Хүнс тэжээл, нийгмийн хамгааллын төсөл”-ийн хүрээнд Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Нийгмийн даатгалын ерөнхий газар болон “Ай Ти Зон” ХХК GN-09/17 дугаартай гэрээг “Нийгмийн даатгалын мэдээллийн системийг хөгжүүлж, нэвтрүүлэх” зорилготой 24 сарын хугацаанд гүйцэтгэхээр байгуулсан байна. Тус гэрээнд санхүүжилтийг баталгаажсан ажлын гүйцэтгэлээр 5 хуваан шилжүүлэхээр заасан ба ажлын сүүлийн гүйцэтгэлийг 2020 оны 12 сард баталгаажуулан бүрэн шилжүүлсэн байна. Гэсэн хэдий ч 2024 оны 10 дугаар сарын байдлаар системийн хөгжүүлэлт бүрэн дуусаагүй, гэрээ дүгнэсэн эцсийн актыг үйлдээгүй байна. Энэ нь “Нийгмийн даатгалын мэдээллийн системийг хөгжүүлж, нэвтрүүлэх” GN-09/17 дугаартай гэрээний “III. Гэрээний тусгай нөхцөл”-ийн 14.1-д “Гэрээ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш 24 сарын хугацаанд хүчин төгөлдөр байна.”, 41.2-т “Гэрээнд заасан ажлын үр дүнг баталгаажуулж санхүүжилт олгох хуваарь” гэж заасантай тус тус нийцэхгүй байна.	Албан шаардлага өгөх.
4	НДС-ийн хөрөнгийг зохистой удирдаж байна уу?	НДЕГ-ын Капитал банканд байршуулсан мөнгөн хадгаламжийн гэрээний жагсаалтад 2013, 2015, 2016 онуудын НДҮЗ-ийн даргаас НДЕГ-т гэрээ байгуулах эрх олгох зөвшөөрлийн баримт бичиг нь НДЕГ-ын архив болон НДҮЗ-ийн ажлын албанд байхгүй байна. Тус банкнаас хүлээн авсан хөрөнгийн ашиглалт хангалтгүй байна.	Албан шаардлага өгөх.
5	Тэтгэврийн даатгалын санг зохистой	Монгол Улсын Засгийн газраас нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн хэмжээг нэмэгдүүлэх чиглэлээр 2020-2024 оны хооронд нийт 5 удаагийн тогтоол шийдвэр	Зөвлөмж өгөх.

	удирдаж байна уу?	гаргасан нь тэтгэврийн даатгалын санд 2,268.8 тэрбум төгрөгийн ачаалал үзүүлсэн байна. УИХ-аас баталсан холбогдох хуулиуд тэтгэврийн даатгалын санд 5 их наяд төгрөгийн ачаалал үүсгэсэн байна.	
6	НДС-ийн хөрөнгийг зохистой удирдаж байна уу?	Шимтгэл нь 2024 оны 06 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаар 43,377 ажил олгогчийн 448,434 даатгуулагчийн 541,883.86 сая төгрөгийн шимтгэлийн өр үүссэн байна. НДЕГ нь ААН-дэд НДШ-ийг зохих түвшинд сурталчлан таниулаагүй мөн шимтгэл төлөгч ААН нь ажилчдынхаа ирээдүйд учирч болох санхүүгийн эрсдэлийг бууруулахад зарцуулж байгаа шимтгэл гэдгийг бүрэн ойлгоогүйтэй холбоотой байна.	Зөвлөмж өгөх.
7	Эрүүл мэндийн даатгалын мэдээллийн систем нь хэрэглэгчдийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж байна уу?	Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газрын мэдээллийн санд 2024 оны 01 дүгээр сараас 09 дүгээр сарыг дуусталх хугацаанд бүртгэгдсэн өгөгдөлд дүн шинжилгээ хийхэд дараах зөрүүтэй мэдээллүүд бүртгэгдсэн байна. Үүнд: 1.Албан журмын болон төр хариуцан төлж байгаа иргэдийн ЭМД-ын шимтгэл давхар төлөгдөж байгаа боловч мэдээллийн санд аль нэг төрлөөр бүртгэгдсэн; 2.АА00000000 дугаараар бүртгэсэн, 37,439 удаагийн үйлчилгээнд 1,917,100,283 төгрөгийн гүйцэтгэл ирүүлснээс 1,891,440,551 төгрөгийн олгохоор бүртгэгдсэн; 3.Хөнгөлөлттэй эм авсан нэг иргэний эмийг 6,666,724,920 төгрөгийн нэхэмжлэх ирүүлснийг бүртгэсэн; 4.Тодорхой бүртгэлгүй, регистрийн дугааргүй хоосон утгатай 943 тусламж үйлчилгээг 675,000 төгрөгийг гүйцэтгэлээр бүртгэсэн; 5.530503567 гэх бүртгэлийн дугаартай иргэн 3 удаагийн үйлчилгээний эрүүл мэндийн үйлчилгээ авсан; 6.371824059327 гэх бүртгэлийн дугаартай иргэн 1 эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг 180,000 төгрөгөөр үзүүлсэн тус тус мэдээллийн санд бүртгэгдсэн байна. Дээрх зөрүүтэй мэдээллүүдээс шалтгаалан эрүүл мэндийн байгууллагуудын тусламж үйлчилгээний тоо хэмжээ болон гүйцэтгэлийн дүн нь бодит бүртгэгдэхгүй, алдаатай байна.	Албан шаардлага өгөх.
8	Эрүүл мэндийн даатгалын санг зохистой удирдаж байна уу?	Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.5-д “эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэл” гэж эрүүл мэндийн даатгалд даатгуулах зорилгоор иргэн болон түүний нэрийн өмнөөс төр, хуулийн этгээд эрүүл мэндийн даатгалын санд хуульд заасан хувь хэмжээгээр төлөх төлбөрийг;” гэж заасан нь иргэдийн төлсөн шимтгэлээс Эрүүл мэндийн даатгалын сан нь үйл ажиллагаандаа зарцуулж байна. Энэ нь Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1-т “Агентлагийн үйл ажиллагааны болон хөрөнгө оруулалтын зардлыг улсын төсвөөс санхүүжүүлнэ.” Гэж заасантай нийцэхгүй байна.	Зөвлөмж өгөх.
9	Эрүүл мэндийн даатгалын санг зохистой удирдаж байна уу?	Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн тэнцэл 2021 оноос хойш алдагдаж 2021 онд 264.6 тэрбум, 2022 онд 60.5 тэрбум, 2023 онд 218,3 тэрбум, 2024 оны 08 сарын байдлаар 182.5 тэрбум төгрөгт хүрсэн байна.	